

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՆՈՐ
ՓԱՌԱՎՈՐ ՀԱԶՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մեր հայրենիքի վերընթաց հառաջադիմություններուն կողքին և անոր հետ, հետըզհետե պայծառացավ ու կպայծառանա Մայր Աթոռ ս. Էջմիածինը, մանավանդ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Վազգեն Ա կաթողիկոսի գահակալության շրջանին: Պայծառացավ ու ավելի ևս աշխույժ է հոգևոր կյանքը և Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնեն հոգեվոր կյանքի կենարար ճառագայթներ կարձակվին տարասփյուռ հայության վրա:

Այս բոլորին իբրև հետևանք և այս իսկ պատճառով, Ամենայն Հայոց Հայրապետի ցուցմունքներով և հովանավորությամբ, Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի տպարանեն 1969-ին, տասը հազար տպաքանակով, լույս տեսած էր ԶՈՐԱ ԱՎԵՏԱՐԱՆՆԵՐ-ն ու ԳՈՐԾԲ ԱՌԱՔԵԼՈՅ-ը, նոր, գիտական հիմունքներով կատարված թարգմանությամբ և գրական արևելահայերենով: Այս խնամված հրատարակությունը նվիրված էր հայերեն Աստվածաշունչի առաջին տպագրության, այսինքն Ոսկանյան հրատարակության երեքհարյուրամյակին:

1969-ի առաջին այս թարգմանությունը, Հայաստանի մեջ շուտով սպառեցավ: Հսկա աշխատանք, համբերատար պրպտումներ, բնագրային բաղդատություններ պահանջող այս գործին մասին, արտասահմանի մեր մամուլը դժբաղդաբար իր ատենին, պետք եղած անդրադարձը չունեցավ և այս շատ կարևոր ու նշանակալից գործին երևումը գրեթե աննշմար անցավ:

Անցյալ տարի, Մայր Աթոռի տպարանեն դարձյալ լույս տեսավ այս անգամ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ-ը լրիվ, բոլոր գրքերն ալ արևելահայերենի թարգմանված, շատ ընտիր

թուղթի վրա, միջակ ծավալով, գեղեցիկ տպագրությամբ. արդարև հիանալի հրատարակություն մը, դարձյալ տասը հազար տպաքանակով:

Աստվածաշունչի տպագրության երեքհարյուրամյակին առթիվ, Նոր Կտակարանի արևելահայերեն և արևմտահայերեն թարգմանությունն ու հրատարակությունը, կատարված գիտական հիմունքներով և մասնագետներու կողմե, որոշված էր 1956-ին, Գահիրեի մեջ, եպիսկոպոսական ժողովին առիթով:

Ս. Գրքին կարևորությունը

Այն օրեն ետք երբ մարդկությունը երեւցավ պատմության թատերաբեմին վրա, իր ճակատագիրը սերտորեն, անբաժանելիորեն առնչված էր Աստուծո հետ: Որովհետև Աստված սկիզբեն ինքզինք հայտնած է մարդկության, նախ մասնակի, հետո ի լրումն ժամանակի, ամբողջական կերպով: Ինչպես որ երեխային կարծր սնունդ կարելի չէ տալ, այնպես ալ սկզբնապես, մարդկության երեխայության դարերուն, բարեշրջության ճանապարհին վրա, աստվածային հայտնությունը մասնակի եղած է: Աստված հայտնված է մարգարեներու միջոցով, որոնք ներշնչված էին:

Այս մասին ահավասիկ վկայություններ.

«Եւ ասէ Տէր ցՄովսէս. գրեալ զայդ առ ի յիշատակ ի գիրս» (Ելից ԺԷ 14).

«Զի ոչ եթէ դուք իցէք որ խօսիցիքն, այլ Հոգին Հօր ձերոյ որ խօսիցի ի ձեզ» (Մատթ. Ժ 20).

«Իրենց կարողությամբ ու փափաքով չէ

որ մարգարեացան մարդիկ հին ատեն, այլ ազդմամբ «ս. Հոգվույն, Աստուծո խոսքերը պատմեցին» (Բ Պետ. Ա 21):

Հետո Հիսուս աշխարհ գալով բերավ Աստուծո ամբողջական հայտնությունը: Քրիստոս պատմական դեմք մըն է. Իր մասին Հոռմեական Կայսրության ժամանակակից պատմիչները վկայեցին: Ծջմարտապես Աստուծո որդի ըլլալը բարձրադասակ խոստովանողները, Իր աշակերտները, առաքյալները, և բազմաթիվ ուրիշներ, մարտիրոսացան: Մարդիկ միայն ճշմարտության համար վկայելով, կրնան նահատակվիլ: Հիսուս հրաշքներ գործեց, քարոզեց, մեռավ ապա հարություն առավ մեռելներեն:

Աշխարհի վրա կրոնական շատ առաջնորդներ եկան, բայց անոնցմէ ոչ ոք մարդկությունը շատ սիրելուն համար իր անձը զոհ տվավ. ամենքն ալ եկան ապրելու: Քրիստոս միայն խաչը բերավ, ուստի՝ զոհողության, սիրո ճանապարհը ցույց տվավ: Հիսուսն զատ, ոչ մեկ կրոնական առաջնորդի ծնունդէն առաջ կանխագուշակություններ եղած են իր գալուստի մասին: Միայն Հիսուսի մարդանալուն վերաբերմամբ մարգարեական կանխասացություններ եղան և ատոնք լեզուն են Հին Կտակարանին մէջ: Իրմով մարդկային պատմությունը երկուքի կիսվեցավ, Քրիստոսն առաջ և Քրիստոսն ետք թվարկությամբ կամ հաշվարկումով:

Նոր Կտակարանը միայն Հիսուսի պատմությունը չէ. այլ կպարունակէ Աստուծո կամքը: Այս մասին կրնանք գիտնալ, երբ կարդանք լրիվ Նոր Կտակարանը: Ահավասիկ վկայությունը.—«Աստված Իր կամքը, նպատակը ճանչցուց Քրիստոսով ի լրման ժամանակի, ըստ Իր հաճության, ամեն ինչ երկնքի և երկրի վրա Քրիստոսով բովանդակելու համար» (Եփես. Ա 10):

Մեր նախնիք գիտեին այս բոլորը և շատ ավելին, համաձայն հայ մատենագրության, վասնզի փութով և ջանասիրությամբ ձեռնարկեցին Աստվածաշունչի թարգմանության չափազանց դժվար և ահագին գործին: Ե դարուն սկիզբը արդի իմաստով բառարաններ, թուղթ, մելան, էլեկտրականություն չկային, ոչ ալ արդիական ինքնահոս գրիչներ: Բայց ստուգության վերածված հավատքը մոլեց զիրենք, դժվարությունները հաղթելու: Թարգմանչական գործը, առաջին «փութանակի» թարգմանութենէ մը ետք, բծախնգիր սրբագրություններու ենթարկվելով, հաջողությամբ պատկերացավ և ինչպէս գիտենք, թարգմանություններու թագուհին է:

Այլ իմաստով, ուրիշ կարևորություն մը ևս ունեն և ունի այդ թարգմանությունը: Նույն լեզուն, նույն դավանանքը, նույնիսկ լեզ-

վին միօրինակությունը, ազգի մը բոլոր զավակները իրար կապող ամենէն ուժեղ միջոցներէն մեկն է:

Իհարկէ վերոհիշյալ հաստատումները ս. Գրքին ջատագովությունը ընել չի նշանակեր երբեք. դարերու ընթացքին, եկեղեցվո լուսամիտ և մեծահամբավ հայրերը կատարած են այդ: Ս. Գիրքը հատկապես մեր ժողովուրդի մտքին ու սրտին մէջ իր ուրույն ու բարձր տեղը ունի:

Արդ՝ որովհետև գրաբար մեր ոսկեդնիկ լեզուն այժմ օգտագործողները սակավաթիվ են, հետևաբար Մայր Աթոռի միջոցով հրատարակված այս նոր, գիտական հիմունքներու վրա և բարեխղճությամբ կատարված թարգմանությունը կատանա յուրահատուկ կարևորություն, իբրև անհրաժեշտություն և ուրեմն շնորհավորելի գործ:

Գրոց գլուստի պատճառը գլխավորաբար, ս. Գրքի թարգմանությունն էր, ինչպէս ս. Մեսրոպ Մաշտոցի կենսագիր՝ Կորյուն Սքանչելին կվկայէ.—«Մովսէս և մարգարեներ, Պողոս և առաքյալներու խումբը, Քրիստոսի Ավետարանին հետ հայաբարբառ, հայրենախոս եղան»:

Ներկայիս, այլևս անհետաձգելի պահանջ մըն էր արդի գործածական, պետական լեզվով ս. Գիրքը ի ձեռին ունենալ: Լեզուն, ժողովուրդի մը քաղաքական, տրնտեսական, ընկերային պայմաններուն, այսինքն վերիվայրումներուն հետ շրջափոխության կենթարկվի, ըստ այնմ անկման և բարձրացման կորագիծ մը ստեղծելով: Օրինակ, ԺԳ դարեն ետք, հայ լեզուն անկման երկար շրջան մը ունեցավ. երևան եկան գավառաբարբառներ, ուսմկորեն լեզու, ևլն: Այս բոլորը շարունակվեցան դժբաղդաբար մինչև ԺԹ դար: Նոր ժամանակներու մէջ սակայն, մեր հայրենիքի հսկայական վերելքին հետ, նպատակահարմար էր որ ունենայինք արդի, գրական լեզվով, հասկնալի և դյուրամատչելի ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ-ը:

Մոտավորապես հարյուր հիսուն տարիներէ ի վեր հրապարակի վրա է անշուշտ, Ս. Գրոց Ընկերության միջոցով կատարված հրատարակություն մը արևմտահայերենով որը բազմաթիվ տպագրություններ ալ ունեցավ: Իր ժամանակին համար վերին աստիճանի օգտակար թարգմանություն մըն էր որը սակայն ներկայիս, դժբաղդաբար աղճատ լեզու և հինգած ոճ կցուցադրէ: Բանի մը օրինակներ բավարար են կխորհիմ բացատրելու համար, այդ թարգմանությունն այլևս անընդունելի ըլլալուն մասին:

«Երկու օրէն ետև ելավ անկէ և Գալիլիա գնաց»:

«Զրուցեցին իր աշակերտները սա ամեն բաներուն վրայով»:

«Այն օրեն ետե, պատրաստվելով Երուսաղեմ ելան»: Եվն:

Նոր Կտակարանի գրքերը

27 գրքեր կապրումակե Նոր Կտակարանը, տասներկու տարբեր հեղինակներե, որոնց գործերը թեև իրարմե բոլորովին կզանազանվին, սակայն ամենքն ալ ի վերջո կհանգին հասարակաց միության մը, ցույց տալու համար Աստուծո հայրությունն ու սերը մարդոց նկատմամբ և փրկությունը Քրիստոսի միջոցով:

Չորս Ավետարաններեն առաջին երեքը համաբարբառ կամ համատես կկոչվին (Synoptique), որովհետև իրար կնմանին և ներքին հարակցություն մը ունին. չորսն ալ կպատմեն Հիսուսի կյանքը, ուսուցումը, հրաշքները, մահն ու հարությունը և հավիտենական թագավորությունը:

«Գործք Առաքելոց»-ը կպատմե Ավետարանին տարածվիլը, Երուսաղեմէ մինչև կայսրության մայրաքաղաք՝ Հռոմ. եկեղեցիներու կազմակերպվիլն ու առաջին քրիստոնյաներուն նահատակվիլը:

Պողոս առաքյալի տասներեք թուղթերը կամ նամակները կուսուցանեն Քրիստոսի վարդապետությունը, ինչպես նորահաստատ եկեղեցիներուն, այնպես ալ բոլոր քրիստոնյաներուն:

Իսկ ընդհանրական կոչված ութ նամակներեն ոմանք ուղղված են նոր հաստատված եկեղեցիներուն, ոմանք նորադարձ քրիստոնյաներուն կամ ընդհանրապես հավատացյալներուն, անոնց ճիշտ ուղղություն տալու և ուսուցանելու համար Ճշմարտության Խոսքը:

Վերջին գիրքը, «Յայտնութիւն Յովհաննու», բոլորովին տարբեր է պարունակությամբ, գրված՝ խորհրդանշական իմաստներով: Կբացատրե թե Հիսուս Փրկիչ է, տերն է աշխարհին ու հավիտենական կյանքին: Նոր Կտակարանի բոլոր գրքերն ալ գրված են 50-են մինչև 90 թվականը:

Այս գրքերու ընթերցումը ուղիղ հասկնալու համար, հոգեւոյս Գարեգին եպս. Տրապիզոնի, արևմտահայերենի թարգմանած Նոր Կտակարանի իր հառաջաբանին մեջ կըսե ի միջի այլոց. — «Երբ կկարդանք Նոր Կտակարանի գործ մը, պարտինք միշտ նկատի ունենալ որ հեղինակը շահագրգռված է ոչ թե գիտությամբ, պատմությամբ, գրականությամբ կամ տնտեսագիտությամբ, այլ կրոնական ճշմարտությամբ: Ավետարանները օրինակ, նաև պատմական գործեր են. բայց եթե անոնք քննվին միայն

այս տեսակետեն, դժվար չէ ցույց տալ թե անոնք հաճախ շփոթ և անգոհացուցիչ են: Հեղինակները ունեցած են այն խոր ըմբռնումը թե, Աստված խոսած է մարդոց՝ Հիսուս Քրիստոսի միջոցով, ուստի ջանացած են նկարել Անոր երկրավոր կյանքը, երեւյան բերելու համար բան մը Անոր աստվածային նշանակությունեն: Բոլոր գրություններու մեջ կրոնական շարժառիթն է որ առաջնահերթ է: Տեղեկություններ, ընկերային, բարոյական խորհուրդներ կուտան, նույնիսկ գրական հանույք: Բայց եթե չմոտենանք անոնց կրոնական ոգիով, անոնք երբեք պիտի չհայտնեն մեզ իրենց իրական իմաստը: Առանց այդ ոգիին արդեն, կյանքը խոշոր դատարկություն մը պիտի ունենար¹:

Օտար թարգմանություններ

Չափազանց հատկանշական երևույթ է, որ վերջին քառորդ դարուն, ամենուրեք աշխույժ աշխատանք հառաջ տարվեցավ, օտար բազմաթիվ լեզուներով ևս ս. Գրքի արդիական թարգմանություններու ձեռնարկելու համար: Արդեն իսկ կատարված թարգմանություններու գլխավորներեն հիշենք, իրենց կարևորության և ունեցած նշանակության համար հետևյալները.

The New English Bible Նոր Կտակարանը արդի, գործածական անգլերեն լեզվին վերածված, տասնմեկ տարբեր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներէ մասնագետ-բրոֆեսորներու համագործակցությամբ: 1948-ին սկսված, շատ լուրջ և գիտական հիմունքներով աշխատանքը ավարտեցավ 1961-ին:

The New English Bible Հին Կտակարանի, նույն տասնմեկ եկեղեցիներու մասնագետ-լեզվագետներու համագործակցությամբ թարգմանությունը ավարտեցավ և հրատարակվեցավ 1970-ին Լոնտոնի մեջ:

La Bible de Jerusalem բազմաթիվ աստվածաբաններու, մասնագետներու, լեզվագետներու գործակցությամբ թարգմանված, Հին և Նոր Կտակարանը միասին, հրատարակվեցավ Բարիզի մեջ 1956-ին: Նույնին անգլերեն հրատարակությունը երևցավ 1966-ին:

Նոր Կտակարանի ամերիկյան, արդի անգլիերենով, ավելի դյուրահասկնալի նոր հրատարակությունը, քիչ մը մեկնողական ոճով, պատրաստվեցավ Աստվածաշունչ գրքի մասնագետ գիտնականներու խոշոր

¹ Գարեգին եպս. Տրապիզոնի. Աստվածաշունչ Նոր Կտակարան, ճախարան, Պուենոս-Այրես, 1943, էջ 17:

խումբի մը կողմէ և հրատարակվեցաւ Ա. Գրոց Միացյալ Ընկերության միջոցաւ 1966-ին:

Նոր Կտակարանի արդի ոուսերեն լեզվին վերածված հատորը սկսված 1958-ին, ավարտեցաւ 1970-ին և հրատարակվեցաւ Բրիտանական Ա. Գրոց Ընկերության միջոցաւ Լոնտոնի մէջ:

Ներկայիս Լեհիկերատի աստվածաբանական ճեմարանին մէջ Նոր Կտակարանի արդի ոուսերեն գրական լեզվին վերածվելիք հրատարակության վրա կաշխատին խումբ մը ձեռնհաս մասնագետներ: Այս ընթացքի մէջ եղող գործէն հատվածներ արդէն հրատարակվեցան, Մոսկվայի ուսսրոսլավ Պատրիարքարանի պաշտոնական ամսագրին հաջորդական թիվերուն մէջ, անցյալ տարի:

Ի հարկէ կան նաև վերոհիշյալներէն նրվազ կարևորություն ունեցող գործածվող լեզուներով, արդիական թարգմանություններ կամ հրատարակություններ, ինչպես արաբերեն գրական լեզվով հրատարակությունը որմէ առաջ գոյություն ունէր աղմատ լեզվով ու տարօրինակ ոճով արաբերեն ա. Գիրք մը:

Ռուսիներեն լեզվով, ուսմէն ուղղափառ Պատրիարքարանի հովանավորությամբ Հիւն և Նոր Կտակարաններու հրատարակությունը՝ որը քանի մը տարի առաջ լույս տեսաւ Պուքարեսթի մէջ, երկու հարյուր հազար տպաքանակով:

Նոր Կտակարանի երկիցս հրատարակության մեր թարգմանիչները

Նոր Կտակարանը լրիվ, արևելահայերէն արդի գրական լեզվին վերածելու ծանր, համբերատար, մասնագիտական աշխատանք և խոր հմտություն պահանջող գործը կատարած են, ըստ 1969-ի և 1975-ի հրատարակության վերջին էջերուն վրա երևցող վերջաբան հայտարարության, ա. Էջմիածնի հոգևոր ճեմարանի երեք հայտնի դասախոսներ. Արթուն Հատիտյան, Պարգև Ծահպազյան, Սամվել Անթոնյան, աչքի առջեւ ունենալով նախ 1892-ին ապա 1895 թվականին Կ. Պոլսո մէջ ի լույս ընծայված գրաքար ընտիր օրինակը: Նոր Կտակարանի այս թարգմանությունը կատարած են հունարեն բնագրին հետ համեմատելով և ավելին, արդի ընթերցողին մատչելի, հասկնալի ընծայելու համար օգտագործած են նաև

1) Ecolē Biblique-ի La Sainte Bible-ը 1956-ի տպագրություն.

2) The Holy Bible Oxford University Press 1962-ի տպագրություն.

3) N. T. Traduction Oecumenique de la Bible 1972 -ի տպագրություն, ինչպես նաև այլ գիտական հրատարակություններ:

Թարգմանության բնագրային ճշդումներ կատարած են նաև մեր եկեղեցւո առաջավոր և հմուտ հոգևորականներէն գերշ. տ. Տիրան արքեպս. Ներսիսյան և Նորայր արքեպս. Պողարյան, հիւմ ունենալով Նոր Կտակարանի օտար լեզուներով գիտական վերջին հրատարակությունները:

Բարեխղճությունը ծայր աստիճանին հասցնելով, թարգմանիչներու պատվական այս խումբը, տպագրութենէն առաջ, ձեռագիրը Լոնտոնի մէջ քննել տված է, ա. Գրոց մասնագետ լեզվագետներու և գիտնականներու, համեմատելու համար հունարեն լավագույն օրինակներու հետ: Բնականաբար այսպիսի խղճմտությամբ ապահովված է բնագրի հարազատ վերարտադրությունը:

Հարկ կա՝ այլևս վերստին հաստատելու թէ իր օգտակարության, մանավանդ ճշգրտության համար, մաքուր և բժախնդիր կերպով տպագրված այս հրատարակությամբ Մայր Աթոռ ա. Էջմիածին անտարակույս, եկեղեցանկեր ու ազգաշէն բազմաթիվ իր գործերուն վրա շատ գնահատելի ու պատվաբեր գործ մը ևս կավելցնէ, Նոր Կտակարանը ավելի ևս ժողովրդականացնելով:

Որքան ալ կատարված տքնաջան աշխատանքին մասին բացատրություններ տրվին, ավելի նպատակահարմար և հասկնալի կըլլա, թարգմանութենէն փոքրիկ հատված մը արտագրել այստեղ որպէս նմուշ, ցույց տալու համար պարզ, սահուն, անմիջական ոճը, որը բնագրին ճշգրիտ վերարտադրության կողքին, առաջնորդող մտահոգությունը եղած է անշուշտ թարգմանիչներուն, որպէսզի, Նոր Կտակարանը առավել ևս մատչելի դառնա ժողովրդական լայն զանգվածներուն: Կարտագրենք ԳՈՐԾՔ ԱՌԱՔԵԼՈՑ-ի ԺԷ գլուխի 22-րդ համարէն սկսյալ, Պողոս առաքյալի ճառը:

«Պողոսը կանգնեց Արիսպագոսի մէջտեղում և ասաց. Աթենացիներ, տեսնում եմ, որ դուք ըստ ամենայնի ջերմեռանդ հավատասեր եք, քանի որ շրջելով ու տեսնելով ձեր պաշտածները՝ գտա նաև մի բագին, որի վրա գրված էր՝ «Անծանոթ Աստծուն». ում դուք առանց ճանաչելու եք պաշտում, ես նույնն եմ քարոզում ձեզ: Աստված որ ստեղծեց այս աշխարհը և այն ամենը, որ նրա մէջ կա, նա է Տերը երկնքի և երկրի. նա ձեռակերտ տաճարներում չի բնակվում, ոչ էլ մարդկանց ձեռքերով է պաշտվում, որպէս թէ մի բանի կարոտ լինէր: Նա է տալիս ամեն բանի կյանք և շունչ և ամեն

ինչ: Մեկ արյունից ստեղծեց մարդկանց բոլոր ազգերը, որ բնակվեն ամբողջ երկրի երեսին. հաստատեց նախակարգյալ ժամանակները և դրեց նրանց բնակության սահմանները, որ փնտռեն Աստծուն, որպեսզի թերևս խարխալեն դեպի նա, գտնեն նրան. թեև նա մեզնից յուրաքանչյուրիցս հեռու էլ չէ, քանի որ նրանով ապրում ենք և շարժվում ենք և կանք, ինչպես ձեր բանաստեղծներից ոմանք ասացին թե՝ իսկը նրա զարմն ենք: Եվ արդ, որովհետև Աստուծո զարմն ենք, չպետք է կարծենք թե, աստվածայինը մնա է ոսկուն կամ արծաթին կամ քարին, որոնք ճարտարությամբ և մարդու խելքով են քանդակված: Բայց Աստված, անգիտության ժամանակներն անտես առնելով, այժմ այն է պատվիրում մարդկանց, որ ամեն ոք ապաշխարի. քանի որ հաստատել է մի օր, երբ աշխարհը արդարությամբ պիտի դատի այն մարդու ձեռքով, որի միջոցով որոշեց հավաստիք տալ ամենքին՝ նրան մեռելներից հարություն տալով:

Երբ լսեցին մեռելների հարության մասին, ոմանք ծաղրի էին ենթարկում. ոմանք էլ ասում էին. «Մի ուրիշ անգամ կլսենք քեզնից այդ մասին»: Ապա Պողոսը նրանց միջից ելավ գնաց»:

Հայերեն լեզվով Աստվածաշունչի տպագրություններ

Հայերեն լեզվով Աստվածաշունչի առաջին տպագրությունը կատարված է Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի հոգածությամբ, երջանկահիշատակ Հակոբ Զողայեցի կաթողիկոսի օրով, Ոսկան վարդապետ Երևանեցիի ձեռամբ, Ամսդերտամի մեջ 1666-ին:

Բ տպագրությունը 1705-ին, Կ. Պոլսո մեջ:

Գ տպագրությունը 1733-ին, Վենետիկի մեջ, Մխիթար Սեբաստացի արքահոր միջոցով և իր ժամանակին համար հիանալի տպագրություն մը արդարև:

Ը տպագրությունը 1892-ին, դարձյալ Կ. Պոլսո մեջ, Ներսես պատրիարք Վարժապետյանի միջոցով ու ջանքերով: Պատրիարքը փափաքելով որ Աստվածաշունչը շատ ածան գնով վաճառվի և ամեն հայ տան մեջ օրինակ մը գտնվի, Ս. Գրոց Ընկերության հետ համաձայնություն մը կգոյացնե որպեսզի հոգացվին տպագրության ծախքերը: Բայց հայերեն Աստվածաշունչը հունարեն Յոթանասնից օրինակին վրայեն թարգմանված ըլլալով և Ընկերությունը, համաձայն իր կանոնադրության, եբրայական օրինակին վրայեն կատարված թարգմանություններու տպագրությունը միայն հանձն առնելուն համար, հայերեն հատո-

րին էջերուն ներքևը, եբրայականին հետ ունեցած տարբերությունները նշանակած է: Նույնին 1895-ի երկրորդ հրատարակության ընթացքին, գործին վրա հսկած են Հովհաննես քահանա Հյունքյարպայեցուն, (հունագետ), պատվելի Ավետիս Կոստանյան (եբրայագետ), Մատթիա Գարագաշյան (գրող)²:

Վերոհիշյալներեն զատ, այլ տպագրության մը ձեռնարկված է, ս. Էջմիածնի մեջ, երջանկահիշատակ Մկրտիչ Խրիմյան կաթողիկոսի օրով, սակայն սկզբնական էջերը միայն շարվել են ետք, աշխատանքները չեն շարունակված, մեր ժողովուրդին համար ստեղծված անտանելի և անկարելի պայմաններուն պատճառով:

Ուրեմն շուրջ մեկ դարե ի վեր առաջին անգամն ըլլալով Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի հաջողեցավ, Ամենայն Հայոց Վազգեն Ա Հայրապետի հոգածությամբ ու խնամքով, Նոր Կտակարանի գիտական թարգմանությունը պատրաստել տալ ու երկիցս հրատարակել Մայր Աթոռո տպարանեն:

Բնականաբար նման հրատարակություն, Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի հոգևոր-մշակութային գործունեության և առաքելության ճանապարհին վրա, վերին աստիճանի հատկանշական և մնայուն արժեք ներկայացնող իրագործում մըն է, որը ողջունելի է խոր ուրախությամբ:

Լեզվական առանձնահատկություններ և ոճ

Ինչ կվերաբերի այս թարգմանության բնագրային ճշգրտության, փորձեցի որքան որ հնարավոր էր ձեռնամուխ ըլլալ հատկապես Առաքելական թուղթերու դժվար հասկնալի մասերեն հատվածներ բաղդատելու բնագրին հետ: Պետք է խոստովանիլ անվարան թե բնագրային բաղդատությունը ցույց կուտա թե հայերեն լեզվական ու ոճային առանձնահատկություններու և դարձվածքներու համար, ունե հատվածի իմաստը դուրս չափով իսկ փոփոխության ենթարկված կամ բանով մը զիջած չէ: Կարելի էր դյուրությամբ օրինակներ տալ, սակայն այդ բոլորը մեզ պիտի առաջնորդեին մասնագիտական մանրամասնություններու և առանձին ուսումնասիրության բնույթ պիտի տային այս հոդվածին:

Գիտենք թե երբեմն լեզվական սահունություն և փայլուն ոճ պահելու համար, շատ հեղինակներ, թարգմանության առիթով, բնագրին հետ բաղդատմամբ, իմաստի խաթարումներ և զեղծումներ կկատարեն, փոր-

² Բաբգեն կաթողիկոս Կյուլեսերյան. «Հասկ», 1935, թիվ 2, էջ 13:

ձուլություն՝ որուն դյուրավ կենթարկվին բազմաթիվ թարգմանիչներ:

Այս թարգմանության ակնբախ հատկանիշերն են հատկություն և պարզություն, ամենեն ավելի փնտրված առաքինությունները ս. Գրքի թարգմանության պարագայանին:

Չորս Ավետարաններուն բաղդատմամբ, Առաքելական թուղթերուն թարգմանությունը շատ ավելի դժվար է. ունէ մեկը որ այդ փորձը կկատարէ, ինքզինքը անմիջապէս բարդ դժվարություններու առջև կգտնէ: Վեներիկի Միսիթարյան միաբանության նախկին արքահայր, ողբացալ հ. Սրապիոն վարդապետ Ուլուհոնյան, որ 1952-ին Վեներիկի մէջ հրատարակած էր Նոր Կտակարանը շատ գեղեցիկ և մեծածախս տպագրությամբ, զանց առած էր Առաքելական թուղթերուն արդի արևմտահայերէնի վերածելու աշխատանքը, շատ հավանաբար նկատի ունենալով իր առջև բազմացող խոշոր դժվարությունները: Իր հրատարակածը ուրեմն միայն Չորս Ավետարաններն են:

Վիեննական Միսիթարյան միաբանության կողմէ ձեռնարկված ունէ ս. Գրոց թարգմանության ծանոթ չեմ դժբաղդաբար:

Իսկ Պունոն-Ալբեսի, Հայ Կեդրոնի տպարանէն 1943-ին Գարեգին եպս. Տրապիզոնի, Թուրքիան եղբայրներու ծախքով հրատարակած Նոր Կտակարանի արևմտահայերէն թարգմանությամբ հրատարակությունը, անգտանելի է այլևս: Գործն ալ օգտակար ըլլալու միտումով, բնագրային հարազատություն ունենալէ ավելի, տեղ-տեղ ազատ թարգմանություն է:

Կ. Պոլսո ալժմու պատրիարք, ամեն. տ. Շնորհք արքեպս. Գալուստյան, Չորս Ավետարանները թարգմանեց արևմտահայերէն և հրատարակեց 1966-ին. հայերէն Աստվածաշունչի առաջին տպագրության երեք հարյուրամյակին առիթով, ժողովուրդին օգտակար ըլլալու ազնիվ մտահոգությամբ: Յուրաքանչյուր Ավետարան առանձին, փոքրիկ, գրպանի գրքուկի ձևով: Այս հրատարակության ծախքը հոգացած է Ս. Գրոց Ընկերությունը:

Մայր Աթոռի մէջ արևելահայերէն թարգմանության գիտական աշխատանք կատարված ըլլալուն տվյալները կերևին դարձյալ որովհետև բոլոր տարրերը ցուցանեն, բարեխղճորեն ու բացառիկ ճշգրտությամբ նշված են յուրաքանչյուր էջի ներքև, հատուկ թվագրումով:

Իրոք, հաճույք մըն է կարդալ սանուն ունով, գեղեցիկ արտահայտչականությամբ երևան բերված այս թարգմանությունը որը կկարծեն թէ նախընթաց չունի արևելահայերէնով որքան որ ինձի հայտնի է:

Գարեգին եպս. Տրապիզոնի, Նոր Կտակարանի թարգմանության իր հառաջաբանին մէջ կգրէ թէ «Այս Գիրքը գրական հատոր մը չէ, ոչ ալ զուրկ է բանաստեղծական պարզ և անուշ ոգիէ մը որ Ավետարաններուն մէջ կշնչէ ջերմիկ ու կծավալի, հյուսելով առակներու սրտագրավ պատկերները, ինչպէս Բարի Սամարացին, Անիրավ Տնտեսը, Դատավորը, Անառակ որդին և շատ ուրիշներ: Ոգին, գուրգուրալից թեւծելով դաշտի շուշաններու, անդաստանի հասկերու և հունձքերու, փարախներու զանուկներու, երկնքի թռչուններու և մանուկներու հուլերուն, որոնց ծանոթությունը գիտուններէն և իմաստուններէն ծածկված, հայտնված է ու կհայտնվի տղայոց»³:

Ս. Գրքին տեղը մեր կյանքին մէջ

Չափազանցություն ըրած չենք ըլլար հաստատելով թէ Նոր Կտակարանի այս արդի, գեղեցիկ հրատարակությունը, հակառակ տպագրութենէն առաջ երևան եկած մանր դժվարություններուն որոնք հաղթահարվեցան, Մայր Աթոռի շինարար աշխատանքներու և գործերու շարքին նոր շրջան մը կսկսի:

Հայերէն ս. Գիրքը, մեր ամենահարուստ ժառանգություններէն մին է անկասկած. այժմ առավել քան երբեք, ակնհայտ է այս իրողությունը մեր ժողովուրդի կեանքին, աշխարհասփյուռ ու աշխարհաքաղաքացի վիճակի մէջ ըլլալուն պատճառով: Մայրենի լեզվով գրված, հասկնալի ձևով ներկայացված ս. Գիրքը կարդալով, հարազատ անկյուն մը կգտնենք. մեր տոհմիկ զգացումներու վերհառնումով կհաղորդվինք մեր անցյալին նաև մեր հայրենիքին հետ, վասընզի հայ լեզուն մեր ինքնությունը բնորոշող, ուժգնորեն շեշտող, մեր ազգային լինելության խտացումն է: Այսպէս էր անցյալին, ամբողջ տասնհինգ դար շարունակ, բոլոր դժվարություններու մէջ մեր նախնիք իրենց սփոփանքն ու կազդուրը անոր մէջ գտան, ներշնչվեցան:

Սկիզբէն ի վեր հայոց հարգանքն ու սերը այնքան խոր է Ավետարանին հանդէպ որ եկեղեցվո մէջ միշտ զայն բռնած և վեր բարձրացուցած ենք անպայման վարձամակով կամ գեղեցկորեն բանված դաստառակով:

Քրիստոնեությունը Հայոց աշխարհին մէջ արմատանալէ ետք, այլևս Ավետարանէն ճառագայթող հոգևոր լույսով պայծառացան մեր նախնիք ու պարսիկներու դէմ մղված պատմական ու ժողովրդական պատերազ-

³ Գարեգին եպս. Տրապիզոնի, անդ:

մի առիթով, մեր ընտիր պատմիչներեն Եղիշեն, ժողովուրդին հավատքը խտացուց հիանալի բացատրությամբ մը. «Հայր մեր գտորբ Աւետարանն գիտեմք եւ մայր՝ զառաքելական եկեղեցին կաթողիկէ»: Այդպէս հավատաց ու դեռ այդպէս ալ կհավատա հայ ժողովուրդը:

Երևանի պետական Մատենադարանին մէջ պահվող մագաղաթ-ձեռագիրներու ամենատարած թիվը կկազմեն Ավետարանները անկասկած, այս գրքերու Գրքին վերաբերմամբ մեր նախնաց հավատքեն բխած սիրովը երբեմն գեղեցկորեն ծաղկված կամ սրբապատկերներով մանրանկարված:

Հայոց պատմության տագնապներով, վերիվայրումներով, հաղթություններով ու պարտություններով լեցուն դարերու ընթացքին, նախարարական, իշխանական, ավատական բոլոր հարստությունները, կենսաձեւերը գացին. գահերը նաև գացին. բայց Գիրքը մնաց: Հայոց քաջազն այրուծին չկրցավ ապահովել մեր անվտանգ պահպանությունը, գոյությունը: Բայց ս. Գրքի հայերեն թարգմանության համար հնարված սուրի և թուրի համազոր երկաթագրերը մնացին, Գիրքը մեզ պահեց, հոգևորապէս գինելով, բազմաթիվ բարոյական հաղթանակներ շահելու, մինչև նոր օրերու հառաջադիմություններով լեցուն և աննախադեպ վերափոխումներու պայծառ այս շրջանը:

Հին Կտակարանի հետ բաղդատած, անշուշտ ավելի հարգված է Նոր Կտակարանը. քանի որ Հիսուս Ինքն իսկ շեշտեց իր վարդապետությամբ այս իրողությունը: Հին Ուխտեն ետք, այսինքն Հիսուսի աշխարհ գալստյամբ, քրիստոնյաները իբրև մանկունք Տիոք, Աստուծո վերաբերմամբ, կատարյալ եղան իմաստությամբ, որովհետև նախապէս մարգարեական ուսուցումներու

կաթով բավարարված էին, ինչպէս գեղեցկորեն կբացատրեն մեր ս. Ներսէս Շնորհալին. բայց Քրիստոսով, փոխանակ կաթին, ամենքը արբին գինին զմայլեցուցիչ, որովհետև Քրիստոս եղավ կամավոր պատարագ:

Քրիստոնյա աշխարհին մեջ ամենուրեք, դատարաններու և ատյաններու առջև, մարդիկ կերդնուն Ավետարանով կամ ձեռքը երկյուղածությամբ Ավետարանին վրա դնելով:

Մեզ հայտնի է արդեն և ուրախ ենք առայն թէ Սուրբ Գրոց Ընկերությունը պաշտոնապէս դիմած ըլլալով Վեհափառ Հայրապետին, Անոր բարեհաճ արտոնությունը խնդրած է որպէսզի Նոր Կտակարանի այս հրատարակությունը, քսան հազար տպաքանակով վերատպվի Հոնգ Գոնկի մէջ:

Նոր Կտակարանի արդի հայերեն պետական լեզվին թարգմանվելու և երկու անգամ տասնյակ հազարավոր օրինակներով, ընտիր թուղթով ու սիրուն տպագրությամբ հրատարակվելուն առիթով, վերին աստիճանի գնահատելի է թարգմանիչ բրոֆեսորներուն բարեխիղճ ու հաջող գործը: Անոնք շնորհավորելի են ըստ ամենայնի, այս շնորհակալ աշխատանքին համար:

Ավետարանին մէջ ամփոփված Աստուծո խոսքը լույս է, ճշմարտություն է, կյանք է: «Բանք քո ճրագ են ոտից իմոց եւ լույս տան շաղաց իմոց». կգրէ սաղմոսերգուն: Արդ՝ զայն արդի գործածական ու գրական լեզվին վերածելով, Մայր Աթոռ ս. Էջմիածին, Ամենայն Հայոց Վեհափառ Վազգէն Ա կաթողիկոսի խնամքով և հովանավորությամբ, անգամ մը ևս երաշխիքը կուտա Իր հոգևոր զավակները առաջնորդելու, մխիթարելու, հովանավորող Իր թներուն ներքև:

Աղեքսանդրիա

